

СПАДЩИНА СВІТОВОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ВЗАЄМОДІЮ ОСВІТИ Й КУЛЬТУРИ

Надія Барановська

Інститут гуманітарних і соціальних наук
Національний університет "Львівська політехніка"
nadija7777@i.ua
<https://orcid.org/0000-0002-9902-9625>

© Барановська Н., 2018

У статті проаналізовано особливості розвитку світового освітнього простору як успішної трансформації традиційної освітньої системи у гуманізований простір культури освіти в нових глобалізаційних, конкурентних умовах. Теоретично обґрунтовано різносторонній вплив світового освітнього простору на створення нової освітньої та культурної реальності, в якій відбувається самореалізація особистості, розширення діалогу культур та збереження національно-культурних особливостей. Увагу зацентровано на ролі та значенні світового освітнього простору для модернізації європейської системи вищої освіти та зміни освітніх і культурних парадигм.

Ключові слова: світовий освітній простір, глобалізація, культура, освіта, взаємодія, спадщина.

LEGACY OF THE WORLD EDUCATIONAL SPACE AND ITS INFLUENCE ON THE INTERACTION OF EDUCATION AND CULTURE

Nadia Baranovska

Institute of the Humanities and Social Sciences
Lviv Polytechnic National University
nadija7777@i.ua
<https://orcid.org/0000-0002-9902-9625>

© Baranovska N., 2018

The article analyzes interaction of the educational system and culture during the process of world educational space development. Versatile influence of the world educational space on the creation of a new educational and cultural reality, in which take place self-realization of the individual, enhancement of the dialogue of cultures and preservation of national and cultural peculiarities is theoretically grounded. The emphasis is on the role and significance of the world educational space for the modernization of the European system of higher education and the change of educational and cultural paradigms.

It was determined that the formation of the world educational space, as space of culture and education, was the result of global integration processes in the modern world and constructive multi-purpose interstate cooperation in the field of education. Different educational systems, having national-state and cultural identity, integrate on certain, commonly recognized and accepted by all sides single principles of educational activity. It facilitates the updating of educational systems with distinct traditions in the field of education and culture, the variability of the forms of interaction between states and institutions providing a range of educational services, the implementation of the necessary innovations for optimization and organization of the educational process on a humanistic democratic basis. As a result, modern world education becomes an international, multicultural, competitive, developing the ability of a person, regardless of his place of residence, basic educational level, cultural characteristics and identity, to evaluate phenomena from the standpoint of other people, cultures, state and socio-economic models.

The formation of the European Higher Educational Space takes place within the world educational space, that ensures the convergence, harmonization and change of educational and cultural paradigms in the system of higher education on the territory of the European continent. It depends on it today, with what knowledge, worldview, value orientations, civic principles and cultural potential the young generation of Europe will be formed.

In general, legacy of the world's educational space testifies to its versatile influence on the interaction of education and culture as the main means for self-realization of the person, formation of its skills and professional competencies, ability to apply them in future professional activity. Culture humanizes education, creates its unified image and forms the cultural values of person, society and era. Thanks to education, young people get acquainted with rich cultural legacy of the world, creatively comprehend its achievements, forming a new educational and cultural reality, in which enhancement of the dialogue between cultures takes place, and the national peculiarities are maintained.

Key words: world educational space, globalization, culture, education, interaction, legacy.

Постановка проблеми. У сучасних умовах світове співтовариство прагне до створення глобальної системи освіти для людини незалежно від місця її проживання, базового освітнього рівня та культурної ідентичності. Процеси глобалізації сприяли розумінню, що сучасна освіта має стати міжнародною, полікультурною, розвивати здатність особи оцінювати явища з позиції іншої людини, різних культур, держав та соціально-економічних формацій. У зв'язку з цим інтенсивно формується полікультурний світовий освітній простір, який є абсолютно новим феноменом у розвитку освітньої сфери й вимагає наукового обґрунтування з огляду на оновлення та багатоаспектність сучасної освітньої практики та її вплив на взаємодію освіти й культури.

Аналіз історіографічних джерел засвідчує певні здобутки у вивченні цієї проблеми. Поняття “світового освітнього простору”, основні тенденції його розвитку в умовах глобалізації розглядають у своїх працях Н. Касярум, С. Гуткевич, І. Оніщенко, О. Хомерікі та інші науковці. З'явилося чимало наукових робіт, присвячених концептуальним та правовим проблемам формування Європейського простору вищої освіти (І. Артьомов, О. Вашук, М. Білозерова, В. Луговий, Г. Товканець, Є. Пінчук). Сучасними науковцями досліджувалися й особливості освітнього простору як середовища особистісного розвитку людини, його вплив на соціалізацію молоді, духовний розвиток особистості, роль та значення культурно-освітньої діяльності у контексті сучасних глобалізаційних реалій – І. Андрейко, Н. Бабенко, С. Анісімова, І. Барвінок, В. Бебик. Поєднанню освітнього простору з гуманістичними процесами присвячені праці С. Кримського, Г. Бутенко, Н. Провоторової, О. Ельбрехта та інших. Водночас теоретичний аналіз наукових робіт засвідчує, що потребує детальнішого аналізу питання взаємовпливу культури та освіти в рамках світового освітнього простору. А відтак, мета статті полягає у розкритті проблеми взаємодії освіти й культури, що лежить в основі створення світового простору культури освіти в нових глобалізаційних умовах.

Результати дослідження. Глобальні інтеграційні процеси, що відбуваються у сучасному світі, охопили “культуру, духовне життя, освітню та наукову сферу, ставши визначальними факторами формування способу та якості життя усього світу” [Інтеграція, 2011: 6]. Предметом пріоритетної уваги міжнародної спільноти на початку ХХІ ст. стала гуманістично орієнтована освіта, яка, перетворившись на продуктивну культуротворчу силу, дедалі більшою мірою визначає успішність націй і цілих регіонів у конкурентній боротьбі за виживання. Не дивно, що різні освітні системи, маючи “культурно-історичну і національно-державну своєрідність” інтегруються на “певних, визнаних і прийнятих усіма сторонами єдиних принципах” освітньої діяльності [Хомерікі, 2013: 79]. Проявом такої тенденції стало формування сучасного світового освітнього простору – об'єднання національних освітніх систем різного типу і рівня, що відрізняються своїми освітніми та культурними традиціями, цілями і завданнями та якісним станом.

Світовий освітній простір зазвичай вважають одним із способів соціального “конструювання світу” і порівнюють з єдиним організмом, який формується за наявності “в кожній освітній системі у глобальному та світовому аспектах глобальних тенденцій, а з другого – збереження національних особливостей” [С. О. Гуткевич, І. Г. Оніщенко, 2014: 5]. Світовий освітній простір став результатом конструктивної діяльності суб'єктів освіти на міжнародному рівні, місцем, де “задаються та реалізуються основні цілі національної та світової освітньої політики, через всю сукупність освітніх інститутів і відповідних їм органів управління” [Ліферов, 1997: 38]. Завдяки цьому відбувається подолання розбіжностей та конкурентності між освітніми і культурними системами світу, налагодження їх діалогу на основі розвитку міжосвітніх і міжкультурних комунікацій.

У створенні світового освітнього простору беруть участь різні чинники: міжнародна діяльність держав в освітній галузі; соціальні інститути освіти;

установи освіти; окремі регіональні, міждержавні і недержавні освітні структури (союзи, асоціації, фундації); природні об'єкти, що мають освітній потенціал; засоби масової комунікації; Інтернет; громадськість; освітні теорії та концепції; соціально психологічні стереотипи людей, що регламентують їх поведінку щодо освіти. У структурі світового освітнього простору виділяють низку рівнів: глобальний, континентальний, освітній простір країни, національно-регіональний, регіональний, територіально-регіональний, муніципальний (міський територіальний), локальний (окремого освітнього закладу), сімейний, особистісний освітній простір. В результаті формується широке коло суб'єктів для створення систем непрямого управління освітнім розвитком особистості, яке пропонує варіативні освітні послуги та надання різноманітної освітньої інформації [Касярум, 2013: 108-109].

У рамках світового освітнього простору відбувається кооперація та співпраця держав у дослідницькій, управлінській, навчально-виховній, культурній діяльності, виконанні спільних освітніх проєктів; забезпечується відкритість інформації про стан і діяльність системи освіти, узгодження державних освітніх стандартів. Здійснюється збільшення у змісті освіти гуманітарної складової та впровадження інновацій з урахуванням національних традицій країн. Формуючись системою освіти й зовнішніми соціальними чинниками, сучасний світовий освітній простір сприяє проведенню необхідних для сьогодення реформ в освітньому середовищі, демонструючи адекватну реакцію на конкурентні вимоги часу та суспільства з метою модернізації освіти як активної частини суспільних змін.

Світовий освітній простір – це “певний феномен, що передбачає тісний контакт людини із оточуючим її освітнім середовищем”, зі сферою культури. Відтак, забезпечує взаємодію освіти й культури на рівні освітніх інститутів, навчальних дисциплін та в конкретному соціокультурному контексті. “В результаті такої взаємодії відбувається осмислення і пізнання всіх елементів-носіїв культури” [Освітня політика: <http://www.education-ua.org/osvitniy-prostir.php>]. Це віддзеркалює соціокультурну динаміку світового освітнього простору, зумовлену культурними й історичними відмінностями різних держав і народів.

Взаємодія освіти й культури в межах світового освітнього простору відображає процеси впливу цих об'єктів один на одного, їх взаємну зумовленість і породження одним об'єктом іншого на рівні освітньої культури, що засвідчує культурологічний

підхід до концептуалізації змісту освіти, основними компонентами якого вважаються загальна, базова і професійна культури.

З огляду на це, освіта є одним із феноменів культури, найважливішою складовою людської культури, а культура – засобом оновлення освіти та реалізації ідеї її гуманізації. Без культури не може бути прогресивної освіти, а без освіти неможливо вирішити глобальних проблем, що виникають у сфері культури. Водночас, як культура, так і освіта складають фундаментальні основи духовної культури людства, яка, як складна цілісність, розвивається і функціонує за своїми особливими законами.

Вже французькі просвітники XVIII ст. (Шарль Монтеск'є, Марі Франсуа Аруе Вольтер, Антуан Кондорсе) пов'язували культуру з тими перевагами і благами, які несуть людині вдосконалення й застосування розуму. Оскільки розумова діяльність є провідною у житті людини, вона формує мислення, інтелект, завдяки чому відбувається активне пізнання оточуючої дійсності, “оволодіння інтелектуальним досвідом попередніх поколінь, систематизація його і на цій основі підйом сходінками соціального прогресу” [Тамбовська, 2014: 166]. Розуміння найважливіших чинників суспільного розвитку дає тільки звернення до культури та її досягнень.

Освіта вважається важливим фактором впливу на людську свідомість, основою її розумового та духовного розвитку. Завдяки освіті відбувається формування високорозвинутої, високодуховної, інтелектуальної особистості, здатної до постійного самовдосконалення, креативного та логічного мислення, прагнення до співдії з іншими людьми та гідною культурою поведінки. Саме від освітнього простору сьогодні залежить, з якими знаннями, світосприйняттям, сформованими культурними цінностями, моральними орієнтирами та громадянською позицією формуватиметься молоде покоління, яким буде його інтелектуальний розвиток.

Одним із необхідних і головних завдань освітянської діяльності на сучасному етапі глобалізованого суспільства є ознайомлення молоді з основними здобутками світової та національних культур. Це стосується знань про навколишній світ, про ставлення людини до природи, про розвиток мистецтва, досягнення науки і техніки, про усі види діяльності людей, про багатогранність системи культурних цінностей, які зумовлюють і стимулюють розумову та культурну діяльність, а також вмінь вирішувати ті проблеми, з якими може зустрітись людина. У змісті освіти культура знаходить своє

відображення в духовних цінностях, досягненнях філософії, художньої творчості.

Однією із важливих місій освіти є формування у молодого покоління відповідального ставлення до рідної мови, заохочення до вивчення іноземних мов, адже мова є одним із елементів культури, важливим засобом комунікації, показником культури особистості та формування її успішного іміджу.

“Освіта призначена для того, щоб дати новому поколінню початкові знання культури, формуючи поведінку в дорослому житті і допомагаючи у виборі можливої ролі в суспільстві”..., це “процес або продукт формування розуму, характеру..., за допомогою якого суспільство через школи, коледжі, університети та інші навчальні заклади цілеспрямовано передає свою культурну спадщину – накопичене знання, цінності та навички від одного покоління – іншому” [Ортинський, 2009: 12], забезпечуючи спадкоємність поколінь.

Завдяки освіті людина долучається до культури, до соціально-культурного середовища, освоює та осмислює матеріальні та духовні культурні цінності, створені в минулі епохи, усвідомлює необхідність їх вивчення, охорони, збереження та популяризації. Адже в освіті присутня “складова збереження і передачі традицій, складова евристичної та пошукової діяльності” [Філософія і освіта: https://studopedia.su/16_148947_filosofiya-i-osvita-kontekst-vzaemodii.html]. Освіта допомагає захищати світові та національні культурні цінності, культурну самобутність кожного народу та його право на самостійне існування. Дбайливе ставлення до культурних здобутків, їх наукове вивчення якісно збагачує людину, визначає ступінь її освітнього та культурного розвитку, а разом з тим і рівень розвитку кожної держави та епохи, історичних, наукових і культурних досягнень. Тому можна стверджувати, що освіта виконує важливу культурну функцію, використовуючи раніше культурну спадщину з метою формування творчих здібностей особистості, продукування нових ідей, і, на цій основі, прогресивного розвитку суспільства.

Освіта та культура є найважливішими чинниками соціального становлення особистості, що також проявляється у багатогранному впливі світового освітнього простору на їх взаємодію з огляду на здійснення соціалізації особистості та сприяння формуванню особистісного освітнього простору. Освіта здійснює комплексний процес окультурювання, обробку сучасного типу особистості, сприяє формуванню її смислової сфери, вибору

життєвої та культурної позиції, а культура, своєю чергою, створює цілісний образ освіти, формує інтереси суспільства і культуру особистості.

Особистісний освітній простір відображає всесторонню систему взаємодій людини з освітнім середовищем, рівень включення особистості як суб'єкта освітнього процесу з поєднанням виховання і навчання в освітній простір своєї країни. Позаяк сукупний освітній потенціал країни визначається за конкретними освітніми здобутками кожної окремої особистості, завдяки освітній діяльності певна частина освітнього простору персоналізується, забезпечуючи особистісне зростання. Освіта має стати тим “фільтром, щоб оборонити культуру від нівеляції культурних особливостей в умовах глобалізації і сформувати особистість, яка зможе вижити в умовах соціокультурної невизначеності...” [Швед, 2014: <http://dx.doi.org/10.16926/trp>. 2014. 16.30ю]. Це допоможе молоді продуктивно використовувати освітній потенціал суспільства з метою задоволення власних освітніх потреб і саморозвитку, визначитись із освітнім та професійним вибором. Адже освічена, культурна людина природно прагне до постійного розвитку та самовдосконалення.

Як зазначає у своїй статті І. В. Андрейко, “подолання браку духовності у сучасному суспільстві можливо через збагачення освіти культурою. Культура має стимулювати ініціативу, самостійність і відповідальність” [Андрейко, 2009: 15]. “Культура – це вищий рівень вихованості, освіченості, сформованості якостей особистості” [Яструб, 2014: 82].

Взаємодії освіти і культури ефективно сприяє формування у рамках світового освітнього простору інформаційного підпростору, що розвивається завдяки глобальній інформатизації суспільства та вступом людства в якісно новий етап розвитку людської цивілізації – постіндустріальний, коли інформація та інформаційні технології є основою динаміки освітніх змін. Оскільки як “культурі одвічно притаманні риси носія інформації, яка потрібна для процесу окультурення людини”, то “завдання освіти – стиснути зосереджену в культурі інформацію, відібрати в ній головне, сутнісне, важливе, надати їй вигляду, придатного для швидкої та максимально повної міжлюдської трансляції, узгодити природно обмежені потенції конкретної особи та глобальний масив неперервно зростаючої культури з метою забезпечення, відтворення, підтримки і

розвитку соціально-культурної форми життя” [Швед, 2014: <http://dx.doi.org/10.16926/rpu.2014.16.30ю>]. На цьому етапі “знання та культура набувають значно більшої ваги, ніж будь-коли, суспільство стає все більш людиною центристським, а індивідуальний розвиток особистості, з одного боку, є основним показником прогресу, з іншого – головною передумовою подальшого розвитку суспільства” [Бабенко: <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/386-vpliv-kulturno-osvitnogo-prostoru-na-sotsializatsiju-molodi.html>]. Це ще раз підтверджує думку, що культура стимулює та прогресивно впливає на розвиток освіти, а поширення освіти завжди супроводжується зростанням інтересу до культури. Культура сприяє розвитку освітніх ідей, а освіта пробуджує культурологічні рефлексії, сприяє формуванню та поширенню інформаційної культури, впровадженню нових інформаційних технологій.

Наприкінці XX – на початку XXI ст. у межах світового освітнього простору відбувається формування континентальних освітніх просторів. Яскравим прикладом цього феномену стало створення Європейського простору вищої освіти (ЄПВО, European Higher Education Area, або ЕНЕА), який усуває сегментацію, сприяє зближенню та гармонізації систем вищої освіти на території європейського континенту. ЄПВО – це єдиний освітній простір країн Європи, що беруть участь у Болонському процесі, який забезпечує систему їх міждержавного співробітництва, взаємодії між вищими закладами освіти, уніфікації освіти, і тим самим сприяє інтенсивному розвитку європейських міжкультурних комунікацій.

Ідея формування ЄПВО виникла у 1970-х рр., коли Рада міністрів Європейського союзу прийняла резолюцію про програму співпраці у сфері освіти: програму Tempus із модернізації навчальних планів і програм навчання університетів країн Євросоюзу; програму Erasmus (1987 р.), що давала змогу студентам країн Європи вчитися семестр або рік в іншій країні, знайомлячись з її культурними особливостями [Касярм, 2013: 110]. Інтеграційні процеси у вищій освіті Європи почалися із Сорбонської декларації від 25 травня 1998 р. і Великої хартії університетів (Magna Charta Universitatum) (Болонья, 18.09.1988), де було обґрунтовано створення Зони європейської вищої освіти, визначені фундаментальні принципи ЄПВО та центральна роль університетів у розвитку європейських освітніх і культурних цінностей: автономія університетів; єдність науки і

освіти; свобода досліджень, взаємне пізнання і взаємодія культур. Відповідно до Європейської культурної конвенції, університет “створює, оцінює і передає культуру за допомогою наукових досліджень і навчання. Університет є довіреною особою європейських гуманістичних традицій, його постійною турботою є примноження знань. Для втілення свого призначення він, стираючи географічні і політичні бар’єри, підтверджує життєву необхідність для різних культур пізнавати одна одну і впливати одна на одну” [Європейська культурна: <https://studfiles.net/preview/5390627/page:5/>].

Офіційно Європейський простір вищої освіти було засновано на Конференції міністрів країн – учасниць Болонського процесу, що відбулася в Будапешті і Відні у березні 2010 р. На сьогодні до ЄВПО приєдналося 48 держав, а його функції полягають у координуванні структурних реформ між урядами європейських країн. Під час реформування вищої освіти, з одного боку, враховуються пріоритети збереження культурної різноманітності національних систем освіти, а з іншого – завдання поліпшення міжнародної співпраці, мобільності, працевлаштування студентів у Європейському чи міжнародному ареалі, міжнародної конкурентоспроможності закладів вищої освіти [Європейський простір, 2017: 13].

ЄПВО пропонує широкий спектр методів викладання, а їх різноманітність залежить від країни, університету, особливостей національної та регіональної культури. Головною тенденцією розвитку сучасної європейської освіти є неперервна освіта упродовж життя, яка давала б змогу людині з вищою освітою “критично аналізувати, оцінювати і синтезувати нові комплексні ідеї; вміти спілкуватися з представниками як наукового співтовариства, так і з представниками широкої громадськості з питань, що стосуються своєї наукової галузі; просувати в межах академічного і професійного контекстів технологічні, соціальні або культурні досягнення в суспільство, засноване на знаннях” [Товканець, 2015: 30].

Потрібно враховувати, що сучасний стан європейської вищої освіти цілковито підпорядкований загальним процесам наростання динамізму змін у світовому освітньому просторі, пов’язаних зі змінами у культурному, суспільно-економічному та політичному житті. Це, насамперед, зміни виробничих парадигм, характеру праці, умов та вимог, які вона пред’являє до рівня знань і кваліфікації людини, зміни структури суспільства і, відповідно, потреб та підходів до зайнятості, поява абсолютно нових професій. Зважаючи на ці зміни, нова освітньо-

культурна парадигма має закріпити позитивні зрушення, захистити самотність і унікальність світової та європейської освіти, академічної науки та культури. Тому в рамках європейського освітнього простору ставиться питання про розвиток культури академічної автономії та свободи, “рівні можливості та демократичні принципи, які сприятимуть мобільності, підвищуватимуть можливості працевлаштування” і підсилюватимуть “важливість вищої освіти у подальшому розвитку дослідницьких робіт та значущість дослідницької діяльності як фундаменту вищої освіти” для забезпечення економічного і культурного розвитку європейських держав та їх соціальної єдності” [Артёмов, 2011: 13; 209-210]. Це, неодмінно, стане запорукою стійкого розвитку системи вищої освіти, гармонійного поєднання навчання, наукових досліджень та практичної підготовки, а разом з тим – створення відповідальності за майбутній розвиток європейського суспільства.

Зважаючи на те, що національні системи вищої освіти європейських країн сьогодні досить різноманітні і складні, як за їх структурою, програмами, аудиторією, так і за фінансуванням, кожна держава, що проводить реформи вищої освіти, має запозичувати іноземний досвід і освітні цінності так, щоб уникнути ігнорування регіональних і національних культур, бо, в іншому разі, це може негативно позначитися на якості освіти. Оскільки, як зазначено у Лісабонській конвенції: “Велике розмаїття систем освіти в європейському регіоні відображає його культурну, соціальну, політичну, філософську, релігійну й економічну різноманітність, яка становить виняткове надбання, що потребує всілякої поваги” [Лісабонська конвенція: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=5].

Європейський простір вищої освіти, будучи “безпрецедентним прикладом регіональної, транскордонної співпраці у сфері вищої освіти, спричинив значну зацікавленість у інших частинах світу і зробив європейську вищу освіту помітнішою на світовій мапі” [Будапештсько-Віденська: http://meduniv.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=819%3Anews19032010catid=1].

Висновки. Формування світового освітнього простору, як простору культури освіти, стало наслідком глобальних інтеграційних процесів у сучасному світі та конструктивної багатопрофільної міждержавної співпраці в галузі освіти. Різні освітні

системи, маючи національно-державну та культурну своєрідність інтегруються на певних, визнаних і прийнятих усіма сторонами єдиних принципах освітньої діяльності. Це сприяє оновленню освітніх систем із відмінними традиціями у сфері освіти та культури, варіативності форм взаємодії держав та інституцій з надання спектру освітніх послуг, впровадженню необхідних інновацій з оптимізації та організації освітнього процесу на гуманістичних демократичних засадах. Як наслідок, сучасна світова освіта стає міжнародною, полікультурною, конкурентною, розвиваючи здатність особи, незалежно від місця її проживання, базового освітнього рівня, культурних особливостей та ідентичності, оцінювати явища з позицій інших народів, культур, державних та соціально-економічних моделей.

У межах світового освітнього простору відбувається формування Європейського простору вищої освіти, який забезпечує зближення, гармонізацію та зміни освітніх і культурних парадигм у системі вищої освіти на території європейського континенту. Саме від нього сьогодні залежить, з якими знаннями, світосприйняттям, ціннісними орієнтаціями, громадянськими принципами та культурним потенціалом формуватиметься молоде покоління Європи.

Загалом, спадщина світового освітнього простору засвідчує його різносторонній вплив на взаємодію освіти й культури як основних засобів для самореалізації особистості, формування її умінь і професійних компетентностей, здатності застосувати їх у майбутній фаховій діяльності. Культура гуманізує освіту, створює її цілісний образ і формує культурні цінності особи, суспільства та епохи. Завдяки освіті, молодь знайомиться із багатою культурною спадщиною світу, творчо осмислює її здобутки, формуючи нову освітню та культурну дійсність, у якій відбувається розширення діалогу культур та зберігаються національні особливості.

1. *Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: монографія / за заг. ред. Ф. Г. Ващука. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – 560 с. – (Серія “Євроінтеграція: український вимір”; Вип. 16).*
2. *Хомерікі О. А. Світовий освітній простір: соціологічний аналіз структурної архітекτονіки // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – Вип. 18. – 2013. – С. 78–83.* 3. *Гуткевич С. О., Оніщенко І. Г. Світовий освітній простір: тенденції та перспективи розвитку в умовах глобалізації. монографія /*

С. О. Гуткевич, І. Г. Онисченко. – К.: НТУУ “КПІ”, 2014. – 205 с. 4. Ліферов А. П. Основні тенденції інтеграційних процесів в світовій освіті: автореф. дис. на здоб. вченого. ступ, д.п.н.: спец. 13.00.01 / [Моск. пед. держ. ун-т]. – М., 1997. – 50 с. 5. Касярум Н. Освітній простір: становлення поняття / Надія Касярум // Витоки педагогічної майстерності. – Вип. 12. – 2013. – С. 107–108. 6. Освітня політика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.education-ua.org/osvitniy-prostir.php>. 7. Тамбовська К. В. Інтелектуальна культура як складова якісної освіти // Наука і освіта. – 2014. – № 3. – С. 164–168. 8. Філософія і освіта: контекст взаємодії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://studopedia.su/16_148947_filosofiya-i-osvita-kontekst-vzaiemodii.html. 9. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / В. Л. Ортинський. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с. 10. Швед М. Вплив освіти і культури на розвиток суспільства // PRACE NAUKOWE Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie Rocznik Polsko-Ukraiński. – 2014, t. XVI, s. 463–471 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.16926/rpu.2014.16.30y>. 11. Андрейко І. В. Особливості впливу освіти та культури на формування особистості у контексті сучасних реалій глобалізації // Вісник НТУУ “КПІ”: “Філософія. Психологія. Педагогіка”. Вип. 3. – 2009. – С. 14–18. 12. Яструб О. Сутнісний аналіз поняття “культура міжособистісної взаємодії” // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2014. – № 8. – С. 81–85. 13. Бабенко Н. Б. Вплив освітньо-культурного простору на соціалізацію молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/386-vpliv-kulturno-osvitnogo-prostoru-na-sotsializatsiju-molodi.html>. 14. Європейська культурна конвенція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5390627/page:5/>. 15. Європейський простір вищої освіти та Болонський процес: навч.-метод. посібник / Т. М. Димань, О. А. Боньковський, А. Г. Вовкогон. – БНАУ, 2017. – Одеса: НУ “ОМА”, 2017. – 106 с. 16. Товканець Г. В. Тенденції розвитку європейської вищої освіти на початку ХХІ століття / Ганна Василівна Товканець // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія “Педагогіка та психологія”. – Вип. 1 (1). – 2015. – С. 28–33. 17. Артёмов І. В., Ващук О. М. Концептуальні та правові основи формування Європейського освітнього простору: навч. посібник / за ред. Ф. Г. Ващука, В. І. Лугового. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – 568 с. – (Серія “Євроінтеграція: український вимір”; Вип. 17. 478 с.). 18. Лісабонська конвенція (м. Лісабон, 1997 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=5. 19. Будапештсько-Віденська Декларація про створення Європейського простору вищої освіти 12 березня 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://meduniv.lviv.ua/>

index.php?option=com_content&view=article&id=819%3Anews19032010&catid=1

References

1. Integration into the European educational space: achievements, problems, perspectives (2011): Monograph, Ed. by Vashchuk F. H. ZakSU, Uzhgorod, Series “Eurointegration: Ukrainian Dimension”, Vol. 16, 560 p. (ukr). 2. Khomeriki O. A. (2013). World Educational Space, Sociological Analysis of Structural Architectonics, Actual Problems of Sociology, Psychology, Pedagogy, Vol. 18, pp. 5–25 (ukr). 3. Gutkevych S. O., Onischenko I. G. (2014). The World Educational Space: Trends and Prospects of the Development in the Conditions of Globalization, Monograph, S. O. Gutkevych, I. H. Onishchenko, NTUU “KPI”, Kyiv, 205 p. (ukr). 4. Liferov A. P. (1997). The main tendencies of integration processes in world education, Abstract of thesis for the degree of candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.01, Moscow State Pedagogical University, Moscow, 50 p. (ukr). 5. Kasiarum N. (2013). Educational space and the formation of the concept, Nadiia Kasiarum, Origins of pedagogical skill, Vol. 12, pp. 107–113 (ukr), available at: <http://www.education-ua.org/osvitniy-prostir.php>. 6. Educational policy, available at: <http://www.education-ua.org/osvitniy-prostir.php>. 7. Tambovska K. V. (2014), Intelligent culture as a component of qualitative education, Science and Education, Vol. 3, pp. 164–168 (ukr). 8. Philosophy and education: the context of interaction, available at: https://studopedia.su/16_148947_filosofiya-i-osvita-kontekst-vzaiemodii.html. 9. Ortynskyi V. L. (2009), Pedagogy of the Higher School, [manual.], V. L. Ortynskyi, Center of the Educational Literature, Kyiv, 472 p. (ukr). 10. Shved M., Influence of education and culture on the development of society, SCIENTIFIC WORKS of the Jan Dluhosh’s Academy in Czestochow, Polish-Ukrainian, t. XVI, pp. 463–471, available at: <http://dx.doi.org/10.16926/rpu.2014.16.30y> (ukr). 11. Andreiko I. V. (2009), Features of the influence of education and culture on the formation of personality in the context of modern realities of globalization, Bulletin of NTUU “KPI”, Philosophy. Psychology. Pedagogy, Vol. 3, pp. 14–18. (ukr). 12. Yastrub O. (2014), Essential analysis of the concept “culture of interpersonal interaction”, Scientific Bulletin of the East-European National University named after Lesia Ukrainka, Vol. 8, pp. 81–85. (ukr). 13. Babenko N. B., The Impact of Educational and Cultural Space on the Socialization of Youth, available at: <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/386-vpliv-kulturno-osvitnogo-prostoru-na-sotsializatsiju-molodi.html>. 14. European Cultural Convention, available at: <https://studfiles.net/preview/5390627/page:5/> (ukr). 15. European Higher Education Area and Bologna Process: Training Manual (2017), T. M. Dyman, O. A. Bonkovskiy, A. H. Vovkohon, BNAU, NU “OMA”, Odessa, 106 p. (ukr). 16. Tovkanets H. V. (2015), Trends in the development of European higher education at the beginning of the XXI century, Hanna Vasylivna Tovknanets, Scientific Bulletin of

the Mukachevo State University, Series "Pedagogy and Psychology", Vol. 1 (1), pp. 28–33 (ukr). 17. Artomov I. V., Vashchuk O. M. (2011), *Conceptual and Legal Basis for the Formation of the European Educational Space, training manual*, edited by F. H. Vashchuk, V. I. Luhovyi, ZakSU, Uzhgorod, 568 p. (Series "Eurointegration: Ukrainian Dimension", Vol. 17, 478 p. (ukr). 18. Lisbon Convention

(Lisbon, 1997), available at: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=5 (ukr). 19. *Budapest-Vienna Declaration about creation of the European Higher Educational Space* (March 12, 2010), available at: http://meduniv.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=819%3Anews19032010&catid=1 (ukr).